

10.06.2024

Valtioneuvoston kanslia

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/27386/2023-VNK-31

MIELI ry:n lausunto valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaiselle yhteiskunnalle perustuu tiedonannolle, jonka pääministeri Orpon hallitus antoi eduskunnalle 31.8.8.2023. MIELI ry kiittää mahdollisuudesta lausua, ja kannattaa toimenpideohjelmaa lausunnossa esitetyin täydennyksin.

Lausuttavana oleva toimenpideohjelma ei tunnista rasismin ja syrjinnän mielenterveysvaikutuksia. Pelko häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallan uhka sekä rasismi ovat Suomessa arkipäivää monelle ulkomaalaistaustaiselle sekä ensimmäisen sukupolven suomalaiselle. Rasismi ja syrjintä heikentävät mielenterveyttä ja lisäävät mielenterveysongelmien riskiä. Mielenterveyden heikentyminen voi vaikuttaa osallisuuden mahdollisuuteen yhteiskunnassa ja johtaa syrjäytymiseen.

Toimenpideohjelma on hyvin ylätasoinen, joten huomiota tulisi kiinnittää tavoitteiden toteutukseen ja vaikutusten seuraamiseen. Toimenpideohjelmassa tulisi kiinnittää huomiota rakenteisiin ja siihen, että **rakenteellinen rasismi ja syrjintä ovat omiaan sulkemaan ihmisiä pois yhteiskunnasta.** Tämä liittyy yhdenvertaisiin koulutus- ja työllistymismahdollisuuksiin, mutta myös yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin saada tukea ja apua sekä olla osallisena yhteiskunnassa.

Kuitenkin samaan aikaan puhutaan mittavista sosiaali- ja terveystalv palvelujen leikkauksista, kotoutumisajan lyhentämisestä sekä kansalaisjärjestöjen avustusten leikkauksesta, jotka tarjoavat juuri matalan kynnyksen apua, tukea ja neuvontaa. Leikkaukset lisäävät riskiä siihen, että yhä useamman ihmisen osallisuus rajoittuu ja myös palveluihin pääsy heikkenee.

Kansalaisjärjestöt ovat asiantuntija-asemansa lisäksi kansalaisten edunvalvojia, jonka vuoksi niillä on keskeinen rooli syrjimättömyyden edistämisessä Suomessa. **Järjestöillä on merkittävä rooli myös erilaisten ihmisten kohtaamisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä.**

Toimenpideohjelmassa viitataan valmisteilla olevaan uhripoliittiseen toimenpideohjelmaan häirinnän uhreille. **Ehdotamme, että lausuttavana olevaan toimenpideohjelmaan lisätään rasismin tai syrjintää kohdanneiden psykososiaalinen tuki uhrien mielenterveyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.**

On hyvä, että toimenpideohjelma tunnistaa lasten ja nuorten tärkeäksi kohderyhmäksi, mutta toimenpiteitä tulisi konkretisoida vielä tarkemmin. Rasismin ehkäiseminen, vähentäminen ja siihen puuttuminen tulee olla jatkuvaa ja systemaattista lasten ja nuorten kaikissa kasvuympäristöissä.

THL:n Kouluterveyskyselyn mukaan yläkouluikäisistä suomalaistaustaisista syrjintää oli kokenut 32 %, Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 49 % ja ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 54 %. Seksuaalivähemmistöön kuuluvista lähes 60 % kertoi kokeneensa syrjintää vähintään joskus. (Tiedeakatemia 2024.)

10.06.2024

Suomalaisen Tiedeakatemian 15-19-vuotiaiden nuorten hyvinvointia käsittelevän koosteen mukaan (2024) **kiusaamisen ja rasistisen syrjinnän kokemukset voivat määrittää nuorten elämäntulkua ja hyvinvointia pitkälle aikuisuuteen, ja aiheuttaa esimerkiksi masennusta, ahdistuneisuutta ja vaikeutta luottaa muihin ihmisiin.** Tiedeakatemian mukaan kokemus ulkopuolisuudesta aiheuttaa stressiä ja pelkoa lisäten psyykkisen sairastumisen riskiä. Pitkittyessään ulkopuolisuuden kokemus voi myös johtaa esimerkiksi voimakkaaseen eristäytymiseen tai väkivaltaisuuteen. Turvalliset ja välittävät aikuiskontaktit sekä sosiaaliset suhteet vertaisiin puolestaan lisäävät nuorten tasa-arvon, luottamuksen ja turvallisuuden kokemuksia sekä ylläpitävät terveyttä.

Hallitusohjelmassa on kirjattuna nuorten hyvinvoinnin laaja-alainen toimenpideohjelma syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä hyvinvointivajeen ja mielenterveysongelmien paikkaamiseksi. **Ehdotamme, että hallitus toimeenpanee ja resursoi syrjäytymisen ehkäisyn ohjelman laadukkaasti sekä varmistaa rasismin ja syrjinnän sekä yhdenvertaisuuden toimenpiteiden toteutumisen ohjelman osana.**

Vihapuhe on yksi keskeinen ongelma yhteiskunnassa. **Ehdotamme, että vihapuheen torjunta huomioidaan vahvemmin lausuttavassa toimenpideohjelmassa ja sen toimenpiteissä.** Hallinnon ja kansalaisjärjestöjen lisäksi pitäisi myös huomioida kansalaiset. **Ehdotamme, että toimenpideohjelmaan lisätään keinoja, joilla voidaan edistää laajemmin yhteiskunnassa avointa ja rakentavaa keskustelua sekä syrjimättömyyttä. Myös polarisaation ja vastakkainasettelun ehkäisy kuuluu olennaisena osana tähän työhön.**

Moniperustainen syrjintä voi kohdistua etniseen taustaan, uskontoon, vammaan, seksuaaliseen suuntautumiseen tai mielenterveyden haasteisiin liittyen. Moniperustaista syrjintää tunnistetaan huonosti. On hyvä huomioida, että moniperustaisen syrjinnän kohteeksi joutuva voi kokea syrjintää monelta eri suunnalta, oman yhteisönsä puolelta tai uskontokuntien välillä. Ilmiötä olisi syytä tunnistaa vielä paremmin. **Ehdotamme, että toimenpideohjelmassa vahvistetaan moniperustaisen syrjinnän tunnistamista ja toimenpiteitä.**

Toimenpideohjelman laatimisessa ei ole osallistettu kohderyhmää. Kohderyhmän osallisuuden ja kokemusasiatuntijuuden hyödyntäminen on keskeistä tavoitteiden ja toimenpiteiden vaikuttavuuden varmistamiseksi. **Ehdotamme, että toimenpideohjelman seurantaan ja arviointiin osallistetaan kohderyhmää ja hyödynnetään heidän asiantuntemustaan.**

Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron määrärahan tiedonannon toimeenpanoon. Luonnos jättää epäselväksi näiden resurssien kohdentumisen. Resurssit ovat varsin vähäiset tarpeeseen nähden, eikä toimenpideohjelma ole itsessään riittävä. **Päätäjien on tehtävä yhdenvertaisuutta edistävää ja rasismia vähentävää politiikkaa.**

Syrjimättömyys ja yhdenvertainen kohtelu on ihmisoikeuksia, joita tulee noudattaa. **Rasismia tulee ehkäistä, vähentää ja puuttua yhteiskunnan kaikilla tasoilla ja hallinnon sektoreilla.** Rasismi ja syrjintä ei koske ainoastaan sitä kokeneita vaan yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa ruokitaan toiseuttamista ja hyväksytään syrjintää vaikuttaa kaikkien sen jäsenten hyvinvointiin. Tarvitaan asennemuutosta ja toimenpiteitä ehkäisemään syrjiviä tekoja ja rakenteita. Rasismia tulee torjua ja tasa-arvoa lisätä kaikissa arkiympäristöissä, kuten oppilaitoksissa ja työpaikoilla. **Päätäjien tulee näyttää esimerkkiä syrjimättömyyttä edistävän keskusteluilmapiiirin luomisesta yhteiskuntaan.** Työ rasismia ja eriarvoisuutta vastaan on mielenterveystyön ytimessä.